

Mahmut Uzun – Solun Kutsalları ve Kürtlerin Görünmeyen Gerçeği

Posted on 04/06/2026

Türk solunun Kürt meselesi karşısındaki sicili, çoğu zaman anlatıldığı kadar parlak değildir. Hatta bazı yönleriyle, Türkiye’deki resmi ideolojinin gölgesinden hiçbir zaman tam olarak çıkamamış bir zihniyet tarihidir.

Bugün hala birçok sol çevre, devletin inkar politikalarını, darbeleri, kontrgerillayı ve sermaye düzenini eleştirirken büyük bir özgüvenle konuşabiliyor. Ancak konu kendi tarihleri olduğunda aynı cesaret ortadan kayboluyor. Çünkü Kürt meselesi, Türk solunun yalnızca teorik eksikliklerini değil, aynı zamanda ideolojik konfor alanlarını da görünür kılıyor.

1960’ların Yön Hareketi ile başlayalım.

Yön dergisi etrafında şekillenen düşünce dünyası, Türkiye’nin kalkınmasını, bağımsızlığını ve modernleşmesini savunuyordu. Kendisini ilerici olarak tanımlıyordu. Fakat bu ilericilik anlayışının merkezinde “Türkiye halkları” değil, büyük ölçüde Türk ulusal devletinin güçlenmesi vardı. Anti-emperyalizm adına savunulan birçok tez, farkında olmadan Cumhuriyet’in kuruluş paradigmasının sınırları içinde dolaşıyordu.

Kürtler bu hikayede ya yoktu ya da tali bir ayrıntıydı.

Ardından gelen Milli Demokratik Devrim çizgisi de benzer bir çelişki taşıyordu.

MDD geleneği, emperyalizme karşı mücadeleyi devrimin ön şartı sayıyordu. Ancak “milli” kavramının içeriğini tartışmaya açtığınızda, karşınıza çoğu zaman Türk ulusal çıkarları

çıkıyordu. Devrimci literatürde sürekli “millet” adına konuşuluyordu ama o milletin içinde Kürtlerin nasıl bir yer tuttuğu sorusu genellikle cevapsız bırakılıyordu.

İşin ironik tarafı şuydu:

Türk solunun önemli bir bölümü, Kemalizmi eleştirdiğini söylerken bile onun ulus anlayışından bütünüyle kopamıyordu.

Devleti eleştiriyordu ama devletin ulusal çerçevesini sorgulamıyordu.

Resmi ideolojiyi eleştiriyordu ama resmi tarihin temel varsayımlarını çoğu zaman olduğu gibi kabul ediyordu.

Bu nedenle birçok sol örgütte Kemalizmle hesaplaşma yarım kaldı.

Aslında sorun tam da burada başlıyordu.

Çünkü Kemalizmle yarım hesaplaşma yaşayan bir solun, Kürt meselesiyle tam anlamıyla yüzleşmesi zaten mümkün değildi.

TKP'nin uzun yıllar boyunca izlediği çizgi de bu tartışmanın dışında değildir. Sovyetler Birliği'nin çeşitli dönemlerdeki dış politika önceliklerinin etkisi altında şekillenen yaklaşımlar, Kürt meselesini çoğu zaman bağımsız bir ulusal sorun olarak değerlendirmek yerine Türkiye'deki genel demokratikleşme sorununun alt başlığı olarak ele aldı.

TİP ise birçok açıdan tarihsel bir eşik oluşturdu. Kürt meselesinin parlamentoda dile getirilmesi bakımından önemli bir rol oynadı. Ancak buna rağmen parti içinde bile Kürt sorununun sınırları ve kapsamı konusunda ciddi tartışmalar yaşandı. Çünkü Türk solu ilk kez şu gerçeğe karşılaşıyordu:

Kürtler sadece yoksul köylülerden ibaret değildi.

Kürtler aynı zamanda bir halktı.

Ve bir halk olarak talepleri vardı.

İşte birçok çevreyi rahatsız eden gerçek buydu.

1970'lerin sol hareketlerine bakıldığında ise daha karmaşık bir tablo görülür.

Dev-Yol ve çeşitli MDD kökenli hareketler, Kürtlerin yaşadığı baskıları ve devletin inkar politikalarını eleştirmekle birlikte, ulusal sorunun özgün karakterini çoğu zaman sınıfsal mücadele perspektifinin gölgesinde değerlendirdiler. Kürt meselesini görüyorlardı ama onu kendi başına tarihsel ve siyasal bir sorun olarak tanımlamakta zorlanıyorlardı.

Ancak burada bir istisnayı özellikle belirtmek gerekir.

Kurtuluş hareketi, Türk solu içinde Kürt ulusal sorunu konusunda en ciddi teorik tartışmaları yürüten ve en ileri noktalardan birine ulaşan hareketlerden biriydi. Kürt sorununun yalnızca ekonomik geri kalmışlık ya da demokrasi eksikliğiyle açıklanamayacağını, bunun aynı zamanda ulusal bir sorun olduğunu açık biçimde ortaya koyuyordu.

Dahası, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını yalnızca teorik bir ilke olarak değil, somut ve siyasal bir hak olarak değerlendiriyordu. O dönemde birçok sol çevrenin cesaret edemediği bir noktada durarak, gerektiğinde ayrı örgütlenmeyi ve Kürt halkının tercih etmesi halinde bağımsız bir Kürdistan seçeneğini meşru görüyordu.

Bu nedenle Kürt meselesi söz konusu olduğunda Kurtuluş geleneğini, Türk solunun genel

tablosu içinde farklı bir yere koymak gerekir.

Ben bunu yalnızca dışarıdan bir gözlemci olarak değil, o geleneğin içinde bulunmuş biri olarak da söylüyorum.

Tarihsel gerçeklik, neyi eleştiriyorsak onu eleştirmeyi; neyi doğru buluyorsak onu da teslim etmeyi gerektirir.

Ne var ki 1980 sonrasında yaşanan ağır yenilgi, darbe koşulları, sürgünler, cezaevleri, ideolojik çözümler ve örgütsel parçalanmalar Kurtuluş hareketini de etkiledi. Sonunda o da Türkiye solunun genel kaderinden bütünüyle kaçamadı.

Aslında bu yalnızca Kurtuluş'un hikayesi değildir.

Bu, Türkiye solunun ortak hikayesidir.

Bir zamanlar meydanları dolduran, fabrikalarda, üniversitelerde ve mahallelerde güçlü karşılık bulan hareketler zamanla bölündüler, küçüldüler ve etkilerini kaybettiler. Toplumu dönüştürme iddiasıyla ortaya çıkan birçok örgüt, giderek kendi içine kapanan küçük çevrelere dönüştü.

Büyük idealler küçülmedi.

Ama o idealleri taşıyan yapılar küçüldü.

Ancak burada bir başka tarihsel istisnayı daha anmak gerekir.

İbrahim Kaypakkaya'nın adı, Türk solunun Kürt meselesiyle ilişkisini tartışan her ciddi değerlendirmede özel bir yerde durmayı hak eder.

Kaypakkaya, yalnızca devletin resmi ideolojisini değil, solun kendi içindeki yerleşik kabulleri de sorgulayan ender isimlerden biriydi. Özellikle Kemalizm üzerine geliştirdiği eleştiriler, döneminin sol hareketleri içinde alışılmış kalıpların çok ötesine geçiyordu.

Türk solunun önemli bir bölümü Kemalizmi ilerici ve anti-emperyalist bir tarihsel miras olarak yorumlarken, Kaypakkaya Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uygulanan politikaları Kürt meselesi bağlamında da ele alıyor, resmi tarihin üzerini örttüğü gerçeklere dikkat çekiyordu.

Daha da önemlisi, Kürt sorununu yalnızca ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak değil, ulusal bir sorun olarak tanımlıyordu. Kürtlerin ayrı bir halk olduğunu, kendi kaderini tayin hakkına sahip bulunduğunu ve bu hakkın ayrılma hakkını da içerdiğini açıkça savunuyordu.

Bugünden bakıldığında bu yaklaşımın, kendi dönemindeki Türk solunun önemli bir bölümünden daha ileri bir noktada durduğu söylenebilir.

Üstelik bu tezler büyük ölçüde o yıllarda Doğu Perinçek çevresinde şekillenen ve Kürt meselesini farklı yorumlayan anlayışlarla yürütülen sert ideolojik mücadeleler içinde geliştirilmişti. Kaypakkaya'nın eleştirileri yalnızca devlete değil, aynı zamanda sol içindeki Türk merkezli bakış açılarına da yöneliyordu.

Tarihsel hakkaniyet adına teslim edilmesi gereken gerçek şudur:

Türk solunun büyük bir bölümü Kürt meselesini görmezden gelirken ya da ikincil bir sorun olarak değerlendirirken, İbrahim Kaypakkaya bu konuda kendi döneminin çok ilerisinde duran isimlerden biri olmuştur.

Ne var ki onun açtığı teorik hattın sonraki yıllarda aynı derinlikte geliştirildiğini söylemek zordur. Ardılları, onun ortaya koyduğu tartışmaları daha ileri taşımaktan çok, çoğu zaman

tekrar eden sloganlar içinde dondurdular.

Bu nedenle Kaypakkaya'yı anmak, yalnızca bir kişiyi anmak değildir.

Aynı zamanda Türk solunun içinde var olmuş ama yeterince geliştirilememiş bir eleştirel damarı da hatırlamaktır.

Aydınlık çevresinin hikayesi ise bu çelişkinin belki de en görünür örneklerinden biridir.

Anti-emperyalizm adına geliştirilen söylemler zamanla öyle bir noktaya geldi ki, devletin güvenlikçi tezleri ile devrimci jargon arasındaki mesafe giderek daraldı. Kürt meselesi çoğu zaman dış güçlerin oyunu, emperyalist planların parçası veya ulusal bütünlüğe yönelik bir tehdit olarak yorumlandı.

Bu yaklaşımın ilginç tarafı şuydu:

Devlet de benzer şeyler söylüyordu.

Aradaki fark yalnızca kullanılan kavramlardı.

Biri "bölücülük" diyordu.

Diğeri "emperyalist proje" diyordu.

Ama sonuçta hedef alınan yine Kürtlerin siyasal talepleri oluyordu.

Türk solunun en büyük trajedilerinden biri de burada yatmaktadır.

Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş hareketlerine hayranlık duyanlar,

Vietnam direnişini destanlaştıranlar,

Filistin mücadelesini sahiplenenler,

Cezayir devrimini alkışlayanlar,

Konu Kürtlere geldiğinde aynı tarihsel refleksi gösteremediler.

Hanoi'deki direniş devrimciydi.

Havana'daki mücadele anti-emperyalistti.

Cezayir'deki savaş özgürlüktü.

Filistin'deki direniş meşruydü.

Ama Diyarbakır'daki talepler milliyetçilikti.

İşte Türk solunun en büyük teorik ve ahlaki çelişkilerinden biri budur.

Çünkü evrensel ilkeler coğrafyaya göre değişmez.

Değişiyorsa adına ilke değil, çıkar denir.

Bugün Türk solunun önemli bir kısmı hala devletin resmi milliyetçiliğini eleştiriyor. Bu doğrudur ve gereklidir. Ancak asıl soru şudur:

Türk solu, kendi içine işlemiş olan görünmez milliyetçilikle ne kadar yüzleşti?

Çünkü milliyetçilik yalnızca bayrak sallamak değildir.

Bazen bir halkın acısını sürekli ertelemektir.

Bazen onun taleplerini sürekli ikincil görmekten ibarettir.

Bazen de “önce devrim”, “önce demokrasi”, “önce sınıf mücadelesi” diyerek bir halkın varoluş meselesini geleceğe havale etmektir.

Kürtlere onlarca yıl boyunca söylenen şey tam da buydu.

Bekleyin...

Önce devrim olsun.

Önce demokrasi gelsin.

Önce sosyalizm kurulsun.

Fakat Kürtlerin ertelenen hakları hiçbir zaman kendiliğinden gelmedi.

Çünkü adalet ertelendikçe büyümez.

Aksine aşınır.

Belki de Türk solunun Kürt meselesindeki tarihi, sadece siyasi yanlışların değil, kaçırılmış vicdani fırsatların da tarihidir.

Ve belki de gerçek yüzleşme, devletin hatalarını saymakla değil, kendi kutsallarını

sorgulamakla başlayacaktır.

Çünkü hiçbir ideoloji, hiçbir örgüt ve hiçbir tarihsel gelenek eleştiriden muaf değildir.

Sol da değildir.

Ve Kürt meselesi, Türk solunun aynaya bakmaktan en çok kaçtığı yerlerden biri olmaya devam etmektedir.